

ORAȘUL BUZĂU ÎN AJUTORUL MIȘCĂRII MEMORANDISTE (1892 - 1895)

Conf. univ. dr. Constantin I. STAN

ABSTRACT

ORAȘUL BUZĂU ÎN AJUTORUL MIȘCĂRII MEMORANDISTE (1892- 1895)

Between 1892 - 1894, the Buzău chapter of the Romanian Cultural League organised some impressive manifestations of solidarity with the leaders of the Memorandum Movement from Transilvania and Banat. Appeals launched in the newspapers, meetings and demonstrations, public statements as well as fundraises for the cause of the Memorandum are subsequently discussed in the following article.

Cuvinte cheie: Liga Culturală, mișcarea memorandistă, Buzău, Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu

Keywords: Cultural League, Memorandum Movement, Buzău, Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu

La 28 mai/9 iunie 1892 liderii Partidului Național Român aflați în fruntea unei impunătoare delegații formată din 300 de persoane (intelectuali, funcționari, negustori, țărani, meseriași) au sosit la Viena. Ei au prezentat Memorandumul semnat de Ioan Rațiu (președinte), Gheorghe Pop de Băsești și Eugen Brote (vicepreședinți), Vasile Lucaciu (secretar general), Iuliu Coroianu (referent) și Septimiu Albini (secretar) împăratului Franz Joseph. Sveranul a refuzat să-l citească și l-a trimis spre examinare ministrului maghiar de pe lângă persoana sa. Acesta din urmă l-a înmănat Ministrului ungar de Interne care a expediat documentul prefectului de Turda, cu dispoziția de a-l înmăna lui I. Rațiu. Pe baza textului Memorandumului s-a făcut denunțul penal la Parchetul General din Cluj contra lui Eugen Brote, care a tipărit memoriul¹.

În data de 4/16 iunie 1892, la București a avut loc o grandioasă adunare de solidaritate cu fruntașii memorandiști. Participanții, care erau în majoritate

¹ I. P. P. (app) editor, *Procesul Memorandumului românilor din Transilvania. Acte și date*, vol. I, Cluj, 1933, pp. 47 - 50, doc. 3.

studenți, s-au strâns la Universitate. Lor li s-au alăturat mii de protestatari, astfel că numărul lor a ajuns la circa 20.000. Mitingul a fost deschis de rectorul universității bucureștene, profesorul Alexandru Orăscu. Adresându-se celor prezenți, vorbitorul îi îndeamnă cu multă căldură: „Mergeți pe calea pe care ați intrat, căci este apropiată ziua când steaua românismului va lumina în toată strălucirea ei”. Senatorul George Panu, deputații Constantin Disescu, respectiv Constantin Costa - Foru, precum și studenții Dumitru Policrat și Emil Antonescu au evidențiat necesitatea unirii eforturilor tuturor în vederea înfăptuirii unității naționale. Ultimul vorbitor, studentul E. Antonescu a citit adunării o moțiune prin care se aduceau la cunoștința opiniei publice internaționale actele de deznaționalizare săvârșite de guvernării unguri. Documentul protesta, totodată, față de respingerea Memorandumului fraților de peste Carpați: „Românii din România liberă protestăm cu indignațiune înaintea Europei contra odioaselor atentate și facem apel la opinia publică pentru înfierarea acestor fapte”². În același timp, studenții bucureșteni au condamnat cu tărie devastarea casei lui I. Rațiu din Turda de către huligani plătiți de elementele extremiste. Ei au tipărit și un ziar ocazional intitulat semnificativ *Turda*, care amintea de moartea năprasnică în anul 1601 a voievodului unificator de țară și neam, Mihai Viteazul³.

Autoritățile maghiare au reacționat imediat. La 26 august 1892 Ministrul de Interne din Budapesta a expediat o adresă Ministerului Comerțului în care se arată: „Retrag dreptul de transport prin poștă pe teritoriul coroanei maghiare pentru ziarul *Turda* apărut la București pentru ideile antimaghiare exprimate”⁴. Totuși, agitațiile nu s-au potolit căci la 12 octombrie 1892, contele Bethlen Geza, comitele suprem al comitatului Turda - Arieș, a expediat superiorilor raportul nr. 48 în care cerea expedierea de trupe în zonă, deși dr. I. Rațiu nu se mai afla în localitate: „Nemaiavând siguranța orașului Turda, dar și cea a puținilor maghiari răsfirați în comitatul meu, se impune cu necesitate prezența permanentă a unui batalion de soldați în Turda. De aceea, solicit și voi solicita în mod repetat Excelenței Voastre trimiterea unui batalion la Turda sau mă scutiți pe mine de răspundere”⁵.

Buzoienii au salutat mitingul patriotic organizat de cetățenii capitalei. Ziarul local *Gazeta Buzăului* informa cititorii la mijlocul lunii iunie 1892 în legătură cu acțiunile derulate de bucureșteni în sprijinul Mișcării

² *Lupta*, IX, nr. 1734, 16/28 iunie 1892; *Tribuna*, X, nr. 135, 16/28 iunie 1892; *Constituționalul*, IX, nr. 868, 16/28 iunie 1892.

³ *Vezi Vandalismul de la Turda. Memoriile domnișoarei Felicia Rațiu*, București, 1892, pp. 12 - 48; *Turda*, număr unic, 14/26 iunie 1892.

⁴ *Documente privind mișcarea națională a românilor din Transilvania*, vol. II, 1892 - 1894, ediție anastatică de Șerban Polverejan, Iași, 2017, p. 210, doc. 48.

⁵ *Ibidem*, p. 225, doc. 53.

Memorandiste. El releva că: „Neamul românesc nu cunoaște hotare. Dincolo de Carpați oblăduște neamul românesc din toată țara”⁶. Câteva zile mai târziu, pe 16/28 iunie 1892, în orașul Buzău s-a desfășurat o amplă întrunire de protest găzduită la grădina de vară a Hotelului „Mateescu”. Adunarea a ales cu această ocazie un comitet de susținere a luptei desfășurate de românii transilvăneni și bănățeni, având în frunte pe medicul chirurg Vasile Bianu, ardelean de origine⁷. Susținătoarea acestei acțiuni a fost secția buzoiană a Ligii Culturale. Ea se înființase cu un an și jumătate în urmă, mai precis pe 24 ianuarie 1891. În fruntea amintitei organizații locale a fost ales învățătorul Nae Ionescu, iar ca secretar în persoana unui alt învățător de pe meleagurile buzoiene, Petre Șerdinescu⁸.

Activitatea patriotică desfășurată de buzoieni a determinat pe liderii asociațiilor studențești să organizeze la Buzău o serie de congrese și conferințe. O astfel de manifestare a avut loc în februarie 1893. La ea au luat parte și 12 tineri ardeleni. Chestiunea națională s-a aflat din nou pe ordinea de zi, ea fiind o problemă principală în cadrul dezbaterilor.

Cu această ocazie, cei prezenți la discuții au aprobat cu însuflețire un protest energetic îndreptat împotriva samavolniciilor venite din partea guvernului de la Budapesta la care erau supuși românii de peste Carpați. Tot acum s-a înființat *Asociația generală a românilor din țară și de peste hotare*, care avea drept scop întărirea legăturilor între tinerimea universitară din patrie și cea aflată pe meleagurile străine⁹.

Presa buzoiană s-a solidarizat cu lupta dreaptă a românilor din dubla monarhie. Ziarul *Libertatea*, de pildă, reproduce într-un articol intitulat „Doctorul Lucaci* în temniță ordinară” o corespondență publicată în coloanele gazetei *Tribuna* unde se relatau scene înduioșătoare și, în același timp, pline de un real patriotism referitoare la condamnarea «Leului din Șișești», unul din vajnicii conducători ai luptei duse de românii din Transilvania și Banat¹⁰.

La rândul ei, *Gazeta Buzăului* tipărea un articol cu titlul „Românii și ungurii” în care se făceau referiri la situația românilor de dincoace de Carpați, unde „s-a declarat război de exterminare fraților noștri ale căror țipete de durere străbat Carpații zilnic pentru a ne spune că le-a ajuns cuțitul la os”. Prin

⁶ *Gazeta Buzăului*, VIII, nr. 576, 14/26 iunie 1892; Gabriel Cocora, *Pentru libertate și unitate. Studii, articole și documente de istorie buzoiană*, București, 1983, p. 123.

⁷ C. I. Stan, *Vasile Bianu și mișcarea națională a românilor ardeleni*, în *Renașterea buzoiană. Almanah*, 2007, pp. 137 - 138.

⁸ *Ibidem*, p. 138; Relu Stoica (editor), *Documente privind un mare dascăl buzoian: Petre N. Șerdinescu*, în *Analele Buzăului*, V, Buzău, 2013, pp. 131 - 145.

⁹ *Adevărul*, V, nr. 1428, 4 februarie 1893.

* Doctorul Vasile Lucaciu.

¹⁰ *Libertatea*, I, nr. 14, 24 mai 1893.

același articol, ziarul buzoian informa cititorii că a fost convocată la data de 27 iunie 1893 o mare conferință în orașul Sibiu. Aici se va arăta întregii lumi că „românul nu voiește a-și lepăda limba și naționalitatea și că el are dreptul de a trăi pe pământul pe care l-a apărut cu sângele său în decurs de șaptesprezece veacuri și jumătate”.

Articolul se încheie cu un mobilizator îndemn la exprimarea deplinei solidarități cu frații ardeleni, arătând că: „Ar trebui să alergăm în număr mare la Sibiu ca să-i îmbărbătăm prin prezența noastră, iar pe de altă parte, în aceeași zi să se țină în toate orașele mitinguri de solidaritate în care, pe lângă protestarea din inimă, să-i întărim și mai mult în credința trăinicieii noastre”¹¹. Organizarea unor acțiuni de amploare în principalele orașe ale țării era necesară datorită unei veritabile ofensive întreprinse de autoritățile maghiare împotriva românilor.

În ultimele zile ale lunii iunie 1893, orașul Buzău a găzduit lucrările unui congres studențesc. Cu această ocazie, secția locală a Ligii Culturale a editat și răspândit un apel intitulat „Către buzoieni”. Documentul informa opinia publică locală și din întreaga țară că „naționalitatea noastră este atacată din toate părțile. În toate provinciile civilizate se pune o străduință neauzită din partea stăpânilor fraților pentru a le desființa limba și cultura românească”. Materialul condamna cu tărie politica de maghiarizare forțată promovată cu insistență de cercurile politice conducătoare din Ungaria. Apelul înfiera preocuparea autorităților de la Budapesta de a desființa școlile românești și de a le înlocui cu cele ungurești, dar și pentru faptul că „întemnițează pe scriitorii și locuitorii români (...). Țipetele și vaietele fraților noștri au străbătut toată Europa!”. În fața acestei situații grele, românii de pe ambele versante ale Carpaților aveau obligația să facă front comun. De aceea, „românii liberi de aici să ne unim cugetele noastre cu ale lor și să protestăm din toate puterile în contra tendinței unguirilor pentru distrugerea naționalității noastre din Ardeal”¹². „În vederea unei mai bune cunoașteri a situației românilor transilvăneni de către frații din România liberă, grupuri de studenți vor ține conferințe în toată țara pentru a arăta suferințele ce le îndură frații noștri de dincolo și a pune astfel țara în pozițiune ca să poată protesta în cunoștință de cauză”.

Documentul includea către final o chemare fierbinte adresată românilor de a-și uni protestul „în contra barbariilor ce suferă frații noștri din Ardeal și să ne împotrivim pericolului ce amenință neamul românesc”¹³.

¹¹ *Gazeta Buzăului*, IX, nr. 627, 20 iunie 1893.

¹² *Ibidem*, nr. 628, din 27 iunie 1893.

¹³ *Ibidem*; vezi și Constanța Tănase, C. I. Stan, *Buzoienii și lupta națională a românilor transilvăneni*, în *Anuar de științe istorice*, Ploiești, VII/1995, p. 78.

Apelul de suflet lansat de secția buzoiană a Ligii Culturale a avut profunde reverberații în conștiințele buzoienilor. Relevând aceste ecouri, ziarul local *Libertatea* preciza că „manifestul a răsunat puternic în inimile tuturor și aceleași sentimente de solidaritate și unitate românească de ură și dispreț contra asupritorilor unguri au mișcat pe fiecare”¹⁴.

Locuitorii plaiurilor buzoiene au primit cu mult entuziasm un grup de tineri participanți la congresul studențesc din iunie 1893. Ei au organizat încă din gară o frumoasă manifestație de bun-venit oaspeților. Un taraf de lăutari a cântat cu însuflețire și aplomb celebrul marș „Deșteaptă-te, române!”. Apoi studenții împreună cu membrii comitetului local al Ligii Culturale însoțiți de mulțimea prezentă s-au deplasat pe jos, cu muzica în frunte spre centrul orașului, alcătuind o reușită procesiune. În dreptul prefecturii județene a sosit muzica militară. Sala Moldavia devenise practic neîncăpătoare pentru cei aproximativ 2.000 de participanți¹⁵. În deschiderea adunării, președintele secției Buzău a Ligii Culturale, Constantin Iarca a adresat oaspeților câteva fraze de bun-sosit. Apoi el a dat cuvântul studentului în litere Dimitrie C. Brânzeu. Discursul acestuia s-a dovedit a fi extraordinar, căci a impresionat întreaga asistență și presa vremii prin claritate și combativitate. Ziarul *Gazeta Buzăului* scria într-un număr din primele zile ale lunii iunie 1892 că vorbitorul „nu și-a propus să distreze publicul, domnia-sa avea de îndeplinit o misiune sfântă, apărarea unei cauze naționale (...)”.

Cuvântarea d-lui Brânzeu a fost așa de mișcătoare că a înduioșat pe toți până la lacrimi și a smuls aplauzele cele mai frenetice”¹⁶. O altă publicație care apărea în orașul Buzău, intitulată *Libertatea*, era de părere că discursul d-lui Brânzeu „smulge lacrimi și [din] ochii tuturor acelora ce ascultară soarta nenorocită a confracților noștri transilvăneni ce îndură suferințe de la cei ce îi tratează ca pe niște adevărați robi”¹⁷. După încheierea emoționantei, vibrantei alocuțiuni a studentului patriot D. C. Brânzeu, C. Iarca a citit o moțiune în care participanții condamnau nedreptățile suferite de frații noștri din Ardeal din partea ungarilor și „exprimă adâncă lor durere și protestează în fața acestor barbarii nedemne de epoca în care trăim”. Semnatarii documentului erau ferm convinși că justiția cauzei românilor va triumfa în cele din urmă. Ei expediau cu acest prilej „o frățască îmbrățișare, un îndemn călduros spre a stărui în bărbăteasca lor luptă pentru dobândirea drepturilor lor legitime”¹⁸.

Tot acum, participanții au expediat o adresă comitetului de conducere al

¹⁴ „Studenții la Buzău”, în *Libertatea*, I, nr. 24, 2 iunie 1893.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Gazeta Buzăului*, IX, nr. 629, 4 iulie 1893.

¹⁷ „Studenții din Buzău”, în *loc. cit.*

¹⁸ *Ibidem*.

Partidului Național Român, manifestând deplina lor solidaritate și admirație față de cauza dreaptă a românilor de peste Carpați. Semnatarii depeșei arătau că: „strigătul vostru de durere ne-a cutremurat și dezvăluirea persecuțiilor contra voastră, lupta pe care o susțineți a făcut să vă admirăm, iar cauza noastră mare a câștigat în voi popor erou și martir”.

În continuare, buzoiinii se arătau pe deplin solidari cu frații lor transilvăneni, bănățeni și bucovineni, precizând: „La spatele vostru stă un popor întreg, care poartă în inimă tot atâta oțelire, tot atâta devotament și tot atât de mare credință în câștigarea drepturilor noastre”.

Autorii documentului îi asigurau pe frații lor din monarhia bicefală că locuitorii urbei buzoiene sunt gata să spună prezent la chemarea patriei, așteptând momentul „pentru ca să răspundă legitimilor voastre dorințe, prin care se caracterizează revendicațiunile naționale și care au ridicat atâtea națiuni în locul ce li se cuvenea prin muncă, energie și cultură”.

Materialul admira curajul, bărbăția și eroismul românilor transilvăneni, inspirându-le optimism, hotărâre prin emoționantele cuvinte: „Victoria se câștigă prin lupte lungi și grele, aveți credință în apropiata ei realizare și dați cu bărbăție tot înainte. Primiți o bărbătească strângere de mână și asigurarea deosebitei noastre iubiri”¹⁹.

La amintita întrunire s-a adoptat „Manifestul studenților români către studenții universitari din străinătate”. Apelul condamna exploatarea nemiloasă la care erau supuși românii din Transilvania, chemând pe toți „să sprijinim pe umerele noastre bolta imensă care stă să se năruie a libertății Europei, păcii și culturii”²⁰. Buzoiinii au salutat cu entuziasm congresul studențesc ce se desfășura în orașul lor. Medicul chirurg Vasile Bianu a rostit un înflăcărat discurs la banchetul organizat către finele acestui important for studențesc în care arată că: „Românismul este în suferință întrucât inima Ardealului se zbuciumă în durere. Aceste dureri au străbătut toată românimea care s-a sculat cu mic, cu mare pentru ca cu o oră mai înainte să facă să înceteze niște suferințe care zdruncină inima și duc la pieirea neamului românesc”. Oratorul a scos în evidență, mai departe, adevărul potrivit căruia românii de dincolo de Carpați se bat cu mult curaj, iar „această luptă uriașă este condusă cu pricepere și măiestrie de Comitetul Partidului Național Român din Ardeal, în onoarea căruia ridic acest toast, în omagierea celor 25 de pui de lei în fruntea cărora se află venerabilul președinte doctor Rațiu și neînfricatul Lucaci. În onoarea acelora care nu încetează a îmbărbăta la luptă eroică pe frații noștri!”²¹.

¹⁹ *Gazeta Buzăului*, IX, nr. 130, 11 iulie 1893.

²⁰ *Ibidem*, nr. 629, din 4 iulie 1893.

²¹ *Libertatea*, I, nr. 24, 21 iulie 1893; vezi și C. I. Stan, *Vasile Bianu și mișcarea națională a românilor ardeleni*, în *loc. cit.*, p. 138.

Cu ocazia deschiderii la Sibiu a Conferinței Naționale a Partidului Național Român în iulie 1893, buzoienii au expediat două telegrame. Într-una dintre ele, o serie de personalități locale având în frunte pe V. Bianu și C. Georgescu au transmis conducerii „salutările sincere, frățești, urându-i deplină reușită”. În cea de-a doua misivă, iscălită de peste 100 de fruntași locali precum Nicolae Atanasiu, Alexandru Georgescu, părintele Ștefan Lăzărescu, Eremia Rășcanu, se arată: „Urăm și dorim ca marea întrunire a românilor să fie rodnică și idealul vostru să devină real”²².

Buzoienii au condamnat, totodată, cu energie atitudinea rezervată a guvernanților de la București, care nu au manifestat o poziție fermă, hotărâtă împotriva persecuțiilor și fărâdelegilor comise frecvent de autoritățile budapestane la adresa românilor transilvăneni.

Cabinetul prezidat de Lascăr Catargiu prelungise în data de 25 iulie 1892 tratatul de alianță pe care România îl încheiase în 1883 cu Puterile Centrale pe încă șapte ani²³.

Ziarul *Gazeta Buzăului* se pronunța ferm într-un număr de la începutul lunii septembrie 1893 contra lipsei de reacție adecvată din partea guvernului conservator. Publicația buzoiană considera că situația impunea o implicare mai hotărâtă a cabinetului de la București²⁴.

Concomitent, locuitorii orașului Buzău au fost informați de presa locală în legătură cu modul frățesc, colegial în care a decurs întâlnirea din stațiunea Predeal între studenții de la universitățile de la București, respectiv Iași, desfășurată pe data de 18/30 iulie 1893. Aici, profesorul universitar bucureștean, V. A. Urechia, a primit steagul albastru, mai precis „flamura tinerimii din Transilvania”, iar studenții prezenți la frumoasa întrunire au rostit cu mult patos „legăminte prin care se angajează să nu slăbească lupta până la realizarea idealului sfânt al românilor”²⁵.

Adunarea a avut deci o semnificație aparte, de profundă vibrație patriotică. Ziarul buzoian *Libertatea*, care urmărea cu multă atenție derularea evenimentelor, dădea o înaltă apreciere acestei nobile acțiuni care trebuia să ducă la strângerea legăturilor între tinerii trăitori pe ambele versante ale Carpaților²⁶.

Steagul albastru are însă o istorie interesantă, mai specială. Evidențiind acest lucru, jurnalistul italian, Roberto Fava, arăta că în sala din Sibiu unde se

²² *Gazeta Buzăului*, IX, nr. 631, 18 iulie 1893.

²³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 16/1892, f. 1 și urm.

²⁴ *Gazeta Buzăului*, IX, nr. 638, 5 septembrie 1893.

²⁵ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 22/1893, f. 36 - 37; C. I. Stan, *Participarea studenților bucureșteni la Mișcarea Memorandistă*, în *Acta Musei Napocensis*, XX/1983, p. 264.

²⁶ *Libertatea*, I, nr. 29, 20 iulie 1893.

desfășurau lucrările Conferinței Naționale a P.N.R. se găseau trei drapele: unul roșu, altul galben, iar al treilea albastru. Autoritățile maghiare au considerat că aceste trei culori formează, de fapt, stindardul național al României. Ele au cerut, în consecință, organizatorilor înlocuirea steagului albastru cu unul de culoare albă. Conducerea tineretului studios transilvănean a hotărât atunci să dăruiască colegilor bucureșteni drapelul albastru, care fusese interzis în aula Conferinței Naționale a P.N.R. Predarea lui a avut loc, după cum am arătat mai sus, într-un cadru solemn la Predeal. În schimb însă, flamura roșie va fi oferită studenților universitari ieșeni. Steagul galben a rămas în posesia tineretului ardelean. De la manifestările din pitoreasca stațiune de iarnă românească nu au lipsit nici viitorii oameni politici transilvăneni: Alexandru Vaida - Voevod și Pompiliu Dan²⁷. Cei doi studenți români au reușit împreună cu Iuliu Maniu să atragă de partea lor pe colegii lor slovaci și sârbi care frecventau cursurile Universității din Viena. Ei s-au solidarizat cu părintele patriot greco-catolic Vasile Lucaciu, care din motive de sănătate a trebuit de urgență internat la Spitalul Crucii Roșii Române situat în Budapesta. El fusese deja condamnat de un tribunal unguresc la patru luni de închisoare sub motivația că a jignit la începutul lunii iulie 1892 pe pretorul din Baia Mare. Sentința fusese pronunțată pe 27 ianuarie 1893 și urma să fie cu cea dată anterior la Debrețin²⁸. Cumulat, părintele Lucaciu trebuia să ispășească cumulat 13 luni de temniță. Din cauza condițiilor existente în cele două închisori unde a fost reținut, el a contractat o boală de ochi. Ca urmare a intervenției deputatului guvernamental român, Nicolae Șerban, „leul de la Șişești” a putut fi eliberat în seara zilei de 7 februarie 1894²⁹. Din capitala Ungariei, V. Lucaciu se deplasează către Viena pentru tratarea bolii de ochi. La sfârșitul lunii februarie 1894 el se află la București, unde participă la diferite întruniri publice, fiind întâmpinat cu mare entuziasm.

În data de 25 martie 1894 părintele Lucaciu se găsea la Șişești³⁰. Studenții români, slovaci și sârbi l-au condus într-un frumos alai pe fruntașul memorandist de la spital către hotel. A doua zi ei au organizat un reușit banchet în onoarea bravului luptător național maramureșean. Din partea studenților

²⁷ *Iredenta română*, I, nr. 1, 14 noiembrie 1893; vezi și Eugenia Glodariu, *Asociații culturale ale tineretului studios român din monarhia habsburgică. 1860-1918*, Cluj-Napoca, 1998, p. 345.

²⁸ Apud *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, an LVI, nr. 15, 20 ianuarie/1 februarie 1893; *Tribuna*, X, nr. 16, 22 ianuarie/3 februarie 1893.

²⁹ A. Iuga (editor), *Cu privire la Vasile Lucaciu. Acte, documente, procese*, Baia Mare, 1940, pp. 265 - 266.

³⁰ *Eliberarea lui Lucaciu. Raport special al Tribunalului*, în *Tribuna*, XI, nr. 17, 4/16 februarie 1894 și nr. 19, 6/18 februarie 1894; *Dr. Vasile Lucaciu, luptător activ pentru unirea românilor. Texte alese*, ediție de Ion Iacoș și Valeriu Achim, Cluj-Napoca, 1988, p. 43.

ardeleni a vorbit Iuliu Maniu. Svetozar Hurban a rostit un scurt dar convingător discurs ca reprezentant al slovacilor. În numele tineretului universitar sârb a luat cuvântul Mircovici. La finalul discursurilor, V. Lucaci a mulțumit tuturor participanților la întrunire pentru grija deosebită cu care studenții, indiferent de naționalitate, l-au înconjurat. El i-a asigurat că va continua pe mai departe lupta pentru eliberarea tuturor popoarelor asuprite din imperiul bicefal³¹.

Profesorul universitar V. A. Urechia a contribuit și la strângerea legăturilor sufletești între românii trăitori pe ambele versante ale Carpaților prin întemeierea unei organizații secrete la 20 octombrie 1893 numită „Societatea revoluționară românească”. Ea cuprindea în rândurile sale o serie de intelectuali, oameni politici, ofițeri de rezervă, profesori, studenți precum Aurel C. Popovici, Valeriu Braniște, Ion Rusu Șirianu, Valeriu Popovici. Membrii amintitei mișcări depuneau un legământ în care arătau următoarele: „Jur pe Dumnezeu, pe conștiință și onoare că-mi voi jertfi viața pentru triumfarea cauzei românești, luând parte activă la revoluția ce o pregătim”³². Neavând o bază de masă, „Societatea revoluționară românească” a desfășurat o activitate relativ modestă, practic ne semnificativă.

Concomitent, Liga Culturală s-a preocupat și de informarea opiniei publice internaționale în legătură cu situația gravă a fraților transilvăneni. Șeful secției București a Ligii, buzoianul Șt. Periețeanu scria pe 18/30 iunie 1893 lui George Moroianu (aflat la studii în Paris) și îi aducea la cunoștință că șapte persoane din Franța, Olanda și Belgia vor primi prin intermediul său diplome de membri onorifici și corespondenți ai Ligii, anume Louis von Keymenbeu, P. de Mey (Anvers), Georges Lorand (Bruxelles), Felix Lescure, Leon Sentupery, Charles Loiseau (Paris), Louis Brunel (Lille)³³.

Acțiunea a avut deplin succes, căci într-un alt mesaj trimis lui Ct. Moroianu în 31 octombrie/12 noiembrie 1893, Șt. Periețeanu - Buzău îl informează că „de la Felix [Lescure] am primit o scrisoare de mulțumire pentru diplomă, precum și de la ceilalți membri căroră li s-a trimis; Lescure Felix ne scrie, între altele, că se ocupă acum a scrie ceva pentru românii transilvăneni!”. Semnatarul mesajului evidențiază apoi necesitatea întăririi unității de acțiune a românilor: „Numai Unirea poate scăpa nația noastră de pieire (...). De sute de ani dibuim în întuneric și nu se găsește drumul adevărat. Să semănăm în mințile și inimile tuturor sămânța Unirii și când fructul va fi copt, îl vom alege

³¹ C. I. Stan, *Începutul activității politice a lui Iuliu Maniu*, în *Acta Musei Porolissensis*, XX/1996, p. 297.

³² Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare B.A.R., Secția Mss.), Arh. Alexandru Periețeanu - Buzău, mapa I, Acte 15-35.

³³ Șerban Polverejan (editor), *Correspondența lui George Moroianu. 1891-1920*, vol. I, Cluj-Napoca, 1981, p. 201, doc. CXLVIII.

fără dificultate. Unirea face forța și mărirea”³⁴.

Întărirea unității de acțiune a românilor era necesară întrucât propaganda maghiară s-a dovedit a fi extrem de puternică. Același Șt. Periețeanu - Buzău îi scria tot lui G. Moroianu la Paris, pe 10/22 decembrie 1893, reclamând faptul că: „toată presa ungurească, austriacă și chiar germană, parte și din cea franceză face o tăcere mormântală împrejurul chestiei noastre naționale. Ei voiesc să o omoare prin tăcere. Numai cele două ziare, *L'Indépendance de la Belgique* și *Journal des débats* mai vorbesc câte ceva, grație impulsului ce le dai”. Semnatarul scrisorii arată mai departe că „fondul Biroului de presă din Budapesta (100.000 florini) votat în camerele ungurești cu ocazia bugetului joacă un mare rol în această privință”. Autorul mesajului îi sugerează tânărului său colaborator să ia legătura cu o serie de gazetari francezi „care au înțeles să îmbrățișeze cauza noastră”. Șt. Periețeanu - Buzău îi recomandă de asemenea lui G. Moroianu să intre în contact cu omul politic francez Emile Flourens, cunoscut filo-român, cu scopul de a populariza cauza unității noastre naționale în opinia publică din Hexagon. Casierul Ligii Culturale îl ruga în final pe G. Moroianu, să ia legătura cu Marin Demetrescu, student la Universitatea din Oxford, în vederea consolidării propagandei românești în insulele britanice³⁵. După zece zile, același Periețeanu - Buzău scria din nou tânărului G. Moroianu aducându-i la cunoștință că: „ți-am expediat cei 156 lei stipendiu pe luna ianuarie. În ce privește banii pentru călătoria la Londra, Anvers, etc. nu ne-a fost cu puțință a-ți trimite din cauză că casa a fost golită zilele acestea pentru a face să apară *Tribuna* și *Foaia Poporului*, pe care nu avea cu ce să le scoată Comitetul Național din Sibiu”³⁶.

Șt. Periețeanu - Buzău a avut, totodată, o fructuoasă întrevedere la București în ultimele zile ale lunii decembrie 1893 cu Charles Fitzgerald. Casierul Ligii îl informa la 29 decembrie 1893 într-o scrisoare pe G. Moroianu că Fitzgerald „a venit la mine și apoi am fost la D-nii Slavici și Popovici cu dânsul. Mergerea mea cu domnia sa la D-l Slavici mi-a fost de mare folos”. Autorul mesajului reliefa, în continuare, că jurnalistul olandez nu împărtășea punctul de vedere lansat de președintele Partidului Național Liberal, Dimitrie A. Strudza, ca întreg Comitetul Central al P.N.R. să se refugieze în România liberă. Acest lucru nu a fost însă acceptat de Ioan Rațiu și principalii săi colaboratori. Șt. Periețeanu - Buzău recunoștea la final că: „Greu va fi a înțelege pentru venerabilul președinte al Comitetului Național, pentru iubita sa familie, dar o națiune întreagă îl va slăvi ca pe Iisus, liberatorul lumii și

³⁴ *Ibidem*, pp. 205 - 206, doc. CLII.

³⁵ Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș (editori), *Mișcarea Memorandistă în documente (1885 - 1897)*, Cluj, 1973, p. 228, doc. 65.

³⁶ *Ibidem*, p. 230, doc. 66.

poporul românesc întreg va căuta a-i îndulci suferințele lui și familiei sale”³⁷. Într-o altă scrisoare expediată pe 7/19 februarie 1894 Șt. Periețeanu - Buzău îi aducea la cunoștință lui G. Moroianu că deseale sale intervenții pe lângă oamenii politici, de cultură, ziariști, profesori universitari francezi au avut rezultate pozitive întrucât: „Am primit cu bucurie articolul lui V. A. Urechia împreună cu mine i-am trimis o depeșă de mulțumire. Am adresat-o la ziarul *Le Nord*, neștiindu-i adresa. Bine ar fi să ne trimiți adresele oamenilor acestora să le expediem publicațiunile noastre”. Autorul mesajului era satisfăcut de conferința susținută de G. Moroianu la Școala Superioară de Științe din Paris despre cauza unității românești deoarece ea s-a bucurat de un frumos succes, dar și de activitatea pro-românească a lui Emil Picot³⁸.

Aceste manifestări erau susținute și de studenții transilvăneni de la universitățile din Viena și Budapesta. Ei au creat un comitet provizoriu de acțiune, care a cerut colegilor din România să ia contact direct prin intermediul Ligii Culturale cu studențimea din străinătate, astfel ca pe ziua procesului memorandiștilor (care era foarte aproape) să se expedieze pe adresa Comitetului Național al studenților români din Austro-Ungaria numeroase adrese de simpatie și proteste contra barbarismului asiatic³⁹. Studenții din București și Iași au răspuns cu entuziasm la acest apel patriotic. Ei au organizat pe întreg cuprinsul țării ample acțiuni în contra apropiatului proces al frunțașilor memorandiști. La aceste adunări au luat parte lideri ai tineretului studios din Vechiul Regat. Astfel, la Buzău a fost prezent Mircea Petrescu, Constantin Ionescu a mers la Caracal, Alexandru Mușatescu s-a deplasat către orașul Câmpulung, C. I. Ștefănescu Goangă a ajuns la Curtea de Argeș, Botea Mangiru, Constantin Axente și Nicolae Brânzeu s-au dus la Turnu Măgurele. Participanții la amintitele mitinguri au adresat telegrame Regelui Carol I, cerându-i să intervină la Viena pentru îmbunătățirea soartei românilor de peste munți⁴⁰. Ștefan Periețeanu - Buzău a intrat încă din luna martie 1875 ca supraveghetor în loja masonică Armonia din București⁴¹. Această apartenență se va resimți totuși asupra activității sale.

Apropiatul termen de dare în judecată al frunțașilor Mișcării Memorandiste a determinat o adevărată emulație pe tot cuprinsul Regatului român. În mai toate reședințele de județ au avut loc adunări, mitinguri, marșuri de solidaritate și fraternitate cu memorandiștii.

³⁷ Teodor Pavel (editor), *Partidul Național Român și acțiunea memorandistă. Corespondență politică (1887-1901)*, Cluj - Napoca, 1994, p. 201, doc. 85.

³⁸ Ș. Polverejan, N. Cordoș (editori), *op. cit.*, pp. 288 - 289, doc. 93.

³⁹ B.A.R., Secția Mss., Arhivele Alex. Periețeanu - Buzău, Mapa I, Act 12.

⁴⁰ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 2/1894, f. 3 - 14.

⁴¹ Apud Horia Nestorescu - Bălcești, *Ordinul Masonic Român: Mai puțină legendă și mai mult adevăr*, București, 1993, p. 473.

La Buzău, spre exemplu, în data de 8 februarie 1894, potrivit unui ziar local al vremii, a avut loc o reprezentație cu piesa „Horea, Cloșca și Crișan”, martirii de la 1784-1785, în sala Teatrului „Moldavia”. Suma strânsă din vânzarea билетelor de intrare a putut fi utilizată pentru „sporirea fondului „Ligii” menit a ușura suferințele fraților noștri din Ardeal”⁴². În Transilvania atmosfera devenea pe zi ce trecea tot mai incendiară. La plecarea din Sibiu către Cluj (unde se va derula procesul) a conducătorilor P.N.R. implicați în Mișcarea Memorandistă, a avut loc o emoționantă manifestație la care au luat parte mii de oameni reprezentând diverse categorii sociale. Drumul parcurs până la sediul tribunalului clujean s-a dovedit a fi un adevărat triumf⁴³.

Ca urmare a condițiilor dificile existente se impunea mobilizarea grabnică a opiniei publice internaționale. Ștefan Periețeanu - Buzău reitiera într-o scrisoare înaintată pe 7/19 aprilie 1894 lui G. Moroianu, că ziarul francez *La Patrie* a publicat un important și cuprinzător articol asupra procesului intentat memorandiștilor. De asemenea, Marea Lojă francmasonică s-a adresat celor peste 300 de loji din străinătate cerând ajutor și participarea la proces. Autorul epistolei afirma totodată că la 19 aprilie / 1 mai 1894 vor avea loc ample acțiuni de solidaritate. Ștefan Periețeanu - Buzău încheia misiva sa cu un fierbinte apel către românii trăitori peste hotare: „Mișcați și pietrele, cu toți studenții români și francezi, ca la 1 Mai, să faceți proteste, adrese de solidaritate, orice veți crede”⁴⁴. Studenții francezi din Lyon organizați într-o Asociație Generală au expediat pe 12 mai 1894 colegilor români o telegramă în care arătau, printre altele: „Inima francezilor a fost întotdeauna câștigată de cei asupriți oricare au fost ei. Cu emoție dureroasă am primit expunerea suferințelor voastre (...). Omul trebuie să fie liber și stăpân pe destinul său”. Autorii documentului în numele cărora iscălea secretarul comitetului, B. Beau, afirmă: „Să sperăm cu toții că va veni curând ziua când popoarele, cunoscându-și în sfârșit dorințele și adevăratele lor interese, se vor strădui să-și unească forțele pe care le iroiesc, asuprindu-se între ele, ziua în care cuvântul fraternitate, pe care atâtea buze îl repetă, va fi și în inimi”⁴⁵.

La rândul lor, pe 29 aprilie 1894 membrii Asociației Universitare din Pavia (Italia) au trimis o adresă intitulată „Dragi frați și colegi”. Semnatarii materialului subliniau, între altele, că: „Din păcate, e dureros să constăți cum la

⁴² *Liberalul*, Buzău, III, nr. 5, 22 februarie 1894.

⁴³ B.A.R., Secția Mss., Arh. Valeriu Braniște, mapa I, mss. 4, a,b, ff. 1 - 3; *Foaia Poporului*, II, nr. 14, 17/29 aprilie 1894, p. 154; Zenovie Păclișanu, *Guvernele ungurești și Mișcarea Memorandistă a românilor ardeleni*, în *Revista Fundațiilor Regale*, I, nr. 5, iunie 1934, p. 356 și nr. 6, iulie 1934, p. 88.

⁴⁴ Ș. Polverejan, N. Cordoș (editori), *op. cit.*, pp. 288 - 289, doc. 93.

⁴⁵ Cf. Vasile Alexandrescu - Urechia (editor), *Voci latine. De la frați la frați!*, Ediție îngrijită și postfață de Nedelcu Oprea, Galați, 1993, pp. 93 - 94.

acest sfârșit de secol Europa asistă indiferentă la zbuciumul unui popor care, conștient de drepturile sale și de forța sa, este pe punctul de a fi strivit de o naționalitate privilegiată, un popor care se străduiește să se lupte pentru a cuceri locul ce i se cuvine în societate”. Ei apreciau că „societatea maghiară care în egoismul ei meschin (...) nu dorește libertatea decât pentru ea, negând-o celor egali cu ea, având aceleași drepturi”. Autorii scrisorii îi asigurau pe colegii lor că: „Vom participa cu sufletul la nedreptul proces intentat la Cluj împotriva poporului român lipsit de apărare, vinovat doar de a fi vrut să se scuture de lanțurile sale”⁴⁶. În data de 9 mai 1894, studenții sârbi de la Universitatea din Graz au trimis o telegramă colegilor români, declarând că „se asociază pentru totdeauna luptelor și suferințelor națiunii române și, dorind îndeplinirea tuturor idealurilor sale, strigă din adâncul inimii «Trăiască națiunea română!»”⁴⁷.

Românii dar și opinia publică internațională au condamnat, în același timp, atitudinea guvernanților unguri care au amânat succesiv începerea procesului memorandiștilor. El trebuia să-și deschidă lucrările la 23 ianuarie / 4 februarie 1894⁴⁸, fiind fixat în cele din urmă la 25 aprilie / 7 mai 1894. Românii din România liberă nu au stat pasivi. Ei au pus la cale ample acțiuni de solidaritate. În ziua de 24 aprilie / 6 mai 1894, la București, s-a organizat sub egida Ligii Culturale o mare adunare de protest. Participanții în număr considerabil s-au întâlnit la sediul „Ligii”, după care cei de față s-au deplasat către statuia voievodului Mihai Viteazul.

Vorbitorii, între care și studentul Mircea Petrescu, au exprimat în cuvinte simple, dar expresive, solidaritatea deplină cu memorandiștii. De aici, miile de protestatari s-au îndreptat către sala „Băile Eforiei”, unde s-a derulat o impresionantă adunare⁴⁹. La finele întrunirii cei prezenți au votat cu mare entuziasm o moțiune ce exprima întreaga solidaritate cu lupta românilor apăsați⁵⁰.

În Buzău, șefii secției locale ai Ligii Culturale au pregătit cu atenție un impunător miting pentru data de 19 aprilie/1 mai 1894, menit să sprijine pe fruntașii memorandiști. Cu această ocazie organizatorii au lansat un apel intitulat „Către cetățeni”, publicat de presa locală. Documentul făcea cunoscut locuitorilor orașului Buzău și celor din împrejurimi că în data de 19 aprilie/1 mai 1894 pe tot cuprinsul României se vor desfășura ample acțiuni de protest „contra procesului monstruos intentat celor mai iluștri, mai luminați și mai

⁴⁶ *Ibidem*, p. 92.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 94.

⁴⁸ A.N.I.C., fond Liga Culturală, dosar 4/1894, f. 1; Ș. Polverejan, N. Cordoș (editori), *op. cit.*, p. 239, doc. 61.

⁴⁹ A.N.I.C., fond Liga Culturală, dosar 4/1894, f. 1.

⁵⁰ *Universul*, XII, nr. 59, 26 aprilie / 8 mai 1894.

patrioți conducători ai conaționalilor noștri de dincolo”. După ce prezenta pe larg programul mitingului la care se va face și sfințirea steagului „Ligii”, apelul se încheia mobilizator: „Cetățeni! Ne adresăm la inima voastră adânc mâhnită de suferințele fraților, ne adresăm patriotismului vostru adânc vătămat de iubirea de neam și de țară. Veniți în număr mare, veniți cu toții, mic și mare, tânăr și bătrân, veniți să ridicăm glasul nostru unanim de protestare și, printr-o manifestațiune demnă și impunătoare, să arătăm Europei uimită sentimentul nostru de solidaritate cu frații noștri”⁵¹. Apelul a avut un larg ecou în rândurile buzoienilor care au participat la adunare cu mult entuziasm. În sala Moldavia, în 19 aprilie/1 mai 1894 se găseau peste 1.000 de oameni „din toate clasele societății”. Principalul orator a fost medicul V. Bianu. El a constatat că „spiritul public românesc este preocupat și absorbit de o singură chestiune - procesul Memorandului, care va fi judecat în ziua de 25 ale lunii curente la Cluj și față de care, dintr-un capăt al țării noastre în altul, va fi o mare mișcare de indignațiune contra persecutorilor”. Vorbitorul a precizat apoi că procesul intentat liderilor memorandiști nu este al unui partid, ci al unei națiuni de trei milioane de suflete românești.

Renumitul chirurg atrăgea atenția celor prezenți că românii de pretutindeni sunt solidari cu frații lor transilvăneni și din acest motiv „azi toți cetățenii țării libere s-au adunat să protesteze contra acestui atentat unic în anele istoriei”. După prezentarea succintă, dar convingătoare, a punctelor principale ale Memorandumului, V. Bianu a relevat că judecarea frunțașilor P.N.R. reprezintă de fapt judecarea neamului românesc de peste Carpați, judecată fără seamăn în anele poporului român. Oratorul sublinia mai departe că Regatul României nu poate fi nepăsător în fața acestui asasinat politic, întrucât „nu este numai chestiune umanitară, nu numai chestiune de inimă, ci este vorba de înțeles capitale de un interes de viață pentru România liberă”. Din motivele menționate, considera V. Bianu, „nu-i putem abandona pe frații noștri de peste Carpați, deoarece a venit timpul ca să ne plecăm urechea pentru ca să auzim și să ne pătrundem de durerile seculare și crâncene ale fraților noștri”.

Atitudinea fermă a românilor din Regat era cu atât mai necesară cu cât „frații noștri au fost deferiți justiției pentru marea crimă de a fi pus pe hârtie durerile îndreptuite ale unui popor”. Datorită acestui fapt, „judecata fraților noștri este judecata noastră, sângele lor fiind și sângele nostru și, prin urmare, datori suntem să ne ridicăm cu entuziasm și cu jertfa noastră pentru cauza lor, care este și a noastră și să dovedim astfel că avem conștiința de neam și de menirea noastră în răsărit”. Poziția hotărâtă, fermă a lui V. Bianu, izvorâtă din faptul că „inima românilor se zbuciumă în durere, iar această inimă este

⁵¹ *Liberalul*, III, nr. 13, 17 aprilie 1894; G. Cocora, *op. cit.*, pp. 129 - 130.

Transilvania, căci acolo este centrul Daciei Traiane, de acolo au descălecat Radu Negru și Dragoș Vodă, întemeind principatele Muntenia și Moldova, de acolo izvoară Oltul, dar și Mureșul, Someșul și Crișul, Bistrița, Moldova și Siretul, care adapă pământul patriei române; acolo Mihai Viteazul, constituind Dacia Traiană a fost asasinat printr-o infamie (...). Horia, Cloșca și Crișan au proclamat drepturile românilor pentru care au luptat, apoi Iancu, eroul Munților Apuseni, și popa Balint, de acolo au răsărit luceferii neamului românesc: Șincai, Klein și Maior, apoi Bărnuz și Pumnul". Medicul-patriot evidențiază, în continuare, că inima românismului suferă astăzi. „Durerile inimii au străbătut corpul și românimea întreagă s-a sculat cu o oră mai înainte să facă să înceteze aceste suferințe care, zdrobind inima, duc la pieirea neamului românesc". V. Bianu a adresat, în final, un apel fierbinte tuturor buzoienilor, îndemnându-i să ajute lupta dreaptă a fraților din dubla monarhie, „trimițând încurajările noastre luptătorilor, să sprijine cu tot entuziasmul cea mai sfântă cauză națională”⁵².

Discursul medicului V. Bianu a fost primit cu entuziasm de participanții la miting, fiind însoțit des cu aplauze, urale, ovațiuni, gesturi de aprobare. În această atmosferă de efervescență patriotică miile de oameni prezenți la adunare au adoptat prin aclamații două telegrame înaintate Regelui Carol I, respectiv dr. I. Rațiu la Sibiu. În depeșa adresată Suveranului României, semnată de V. Bianu, P. Casotta, C. Cătuneanu, D. Carp, Nicu Constantinescu și C. Iarca, se arată că „luminile secolului și puterea civilizațiunii nu mai permit astăzi ca un popor să desființeze pe altul". Semnatarii documentului scoteau în evidență faptul că Regatul român voiește a trăi în pace cu toți vecinii. Această dorință a sa este pusă la grea încercare prin persecuțiile și neomenoasele purtări ale vecinilor noștri de peste munți...”⁵³.

În telegrama expediată lui I. Rațiu pe 20 aprilie / 2 mai 1894, se arată că: „În grelele momente de persecuțiuni prin care treceți, cetățenii buzoieni adunați într-un miting de mai multe mii protestează în fața lumii civilizate pentru voi, căroră vi se tăgăduiește chiar dreptul de a vă plânge". Semnatarii documentului, C. D. Sărățeanu, I. Constantinescu, L. Vlădescu transmiteau fruntașilor memorandiști salutul, felicitările și încurajările lor pentru „bărbăteasca și eroica luptă ce o purtați. Persecuțiile îndreptate împotriva celui mai loial al Casei habsburgilor sunt lovituri date monarhiei voastre însăși. Suferind întemnițări și chinuri, voi perseverați în tradiționala voastră credință față de tronul augustului vostru suveran. Curaj și înainte, fraților iubiți, inimile noastre bat viu pentru voi. Ziua supremă a mântuirii noastre va sosi!”⁵⁴.

⁵² *Liberalul*, III, nr. 14, 20 aprilie 1894.

⁵³ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 2/1894, f. 20; C. I. Stan, *Buzăul pe calea progresului și modernizării (1877 - 1918)*, Buzău, 2005, p. 54.

⁵⁴ *Liberalul*, III, nr. 14, 20 aprilie 1894; *Documente privind mișcarea națională a românilor*

Pronunțarea sentinței în procesul Memorandumului, prin care semnatarii lui au fost condamnați la un total de 28 de ani și 8 luni închisoare (sentințe între 2 luni și 5 ani), a stârnit un val de indignare și revoltă în întreaga țară. Considerăm că tocmai condamnarea fruntașilor memorandiști a dat amploare mișcării și a determinat reacția Europei democratice.

Buzoienii nu puteau rămâne indiferenți față de această samavolnicie a autorităților maghiare. Ziarul local *Liberalul* publica, în primele zile ale lunii mai 1894, un articol intitulat „Golgota” în care se afirmă: „Pot ungurii să condamne poporul român, dar un lucru este sigur și acesta-i că el are deplină conștiință de datoria ce-i incumbă în grava situație ce s-a creat la Golgota românilor, Clujul”⁵⁵.

Aceeași publicație tipărea la sfârșitul lunii mai 1894 un articol intitulat „Crima s-a consumat”, în care făcea publice condamnările membrilor Comitetului Executiv al P.N.R.

Materialul îndemna pe buzoieni să întărească solidaritatea cu frații transilvăneni, cinstind cum se cuvine pe acești eroi ai cauzei naționale: „Înainte martirilor de dincolo trebuie să ne plecăm capul alături de dâșii, să jurăm că vom fi solidari în viață și moarte cu ei în aceste momente de durere pentru toată națiunea română, să nu ne dăm în lături de la nici o jertfă, căci mare este exemplul ce-l dau dâșii lumii întregi”⁵⁶.

Secția Buzău a Ligii Culturale întrunită în adunarea generală la 15/27 mai 1894 a criticat procesul de la Cluj. Ea a trimis „eroilor martiri” în aceeași zi o telegramă unde exprimă indignarea față de nedreapta sentință dată. Semnatarii depeșei, în număr de 41, dintre care amintim pe C. Iarca, N. N. Constantinescu, V. Bianu, dr. Petre Inotescu, Alexandru Pâcleanu, deputat Emil Teodoru, avocat, profesorii Bazil Iorgulescu și Ioan Rășcanu, Sterie Stănescu, precizau că: „Membrii Ligii Culturale secția Buzău, întruniți în ședința generală, protestează în fața lumii civilizate contra excesului de tiranie ungurească. Sentința care v-a condamnat este o rușine pentru justiție. Salutăm respectuos și plini de admirație pe martirii eroi. Curagiu, iubiți frați, dreptatea este cu voi!”⁵⁷.

În această atmosferă tensionată a avut loc la București o impresionantă adunare de protest, precedată de convocarea Congresului „Ligii pentru unitatea culturală a românilor”. La grandiosul miting din 10/22 mai 1894 desfășurat în Capitală au fost prezente aproximativ 20.000 de persoane, între care numeroși

transilvăneni..., vol. II, p. 602, doc. 22; G. Cocora, *op.cit.*, p.133.

⁵⁵ „Golgota”, în *Liberalul*, III, nr. 15, 3/15 mai 1894.

⁵⁶ „Crima s-a consumat”, în *Ibidem*, nr. 18, 24 mai; C. I. Stan, *art. cit.*, în *Renașterea buzoiană. Almanah*, 2007, p. 139.

⁵⁷ Marcel D. Ciucă, Elena Teodora Ciucă (editori), *Dr. Ioan Rațiu și Emilia Rațiu. Corespondență*, vol. I, *Scrisori primite 1866 - 1895*, București, 1994, p. 202, doc. 197.

studenți purtători de steaguri albastre.

Dintre personalitățile care au luat cuvântul amintim pe profesorul V. A. Urechia și poetul Alexandru Macedonski. Ei au înfierat procesul de la Cluj. Ziarul buzoian *Liberalul* nota în paginile sale despre acest impunător miting, că el a fost o manifestare superbă. Niciodată Bucureștiul nu a avut o manifestație mai importantă prin numărul și prin entuziasmul ce domnea pretutindeni. Periodicul de la Buzău aducea un omagiu românilor ardeleni care „au stârmit admirațiunea lumii întregi prin neclintita voastră credință în dreptatea cauzei ce o apărați, vă admiră lumea cultă din toată Europa, pentru voi se țin mitinguri în toată lumea”. Era limpede că mișcarea memorandistă avea ca susținător întreg poporul român, ea fiind „antemergătoare împlinirii idealului cel mai sfânt, unirea tuturor românilor sub o singură și mare Românie, dincolo și dincoace de Carpați”⁵⁸.

După cum se știe, I. Rațiu a fost condamnat la 2 ani temniță de stat, Gh. Pop de Băsești la 1 an, V. Lucaciu la 5 ani, pr. Daniel Popovici Barcianu la 2 ani și 6 luni, Nicolae Cristea la 8 luni, Patriciu Barbu la 2 luni, Teodor Mihaly la 2 ani și 6 luni, Mihai Veliciu la 2 ani, Rubin Patiția la 2 ani și 6 luni, Gherasim Domide la 2 ani și 6 luni, Dionisie Roman la 3 luni⁵⁹. Cheltuielile de judecată se cifrau la 3.238 florini, sumă considerabilă pentru vremea aceea. Din întreaga țară soseau însă importante subsidii financiare în sprijinul memorandiștilor. La sfârșitul lunii mai, „Societatea dramatică” din Iași, unde activa cunoscuta actriță Aristița Romanescu, anunța că va da un spectacol la Buzău în folosul secției locale a Ligii Culturale. De asemenea s-au lansat liste de subscripție. Până în octombrie 1894, prin străduința medicului V. Bianu și a farmacistului Dimitrie Gherman, s-au adunat 541 lei⁶⁰.

O dată cu respingerea recursului fruntașilor memorandiști, condamnații s-au îndreptat spre locurile de detenție. I. Rațiu, V. Lucaciu, I. Coroianu au mers la Seghedin, D. Comșa, N. Cristea, Aurel Suci, Gherasim Domide, D. P. Barcianu au luat drumul închisorii de la Vatz.

Tot aici au ajuns avocații Aurel Suci din Arad și Mihai Veliciu din Chișineu - Criș, dar au poposit mai întâi la Budapesta. În capitala Ungariei, ei „au fost întâmpinați de un frumos număr de români, bătrâni și tineri, cu care s-au întreținut până la plecarea trenului spre Vatz. Ambii iubiți osândiți erau veseli și hotărâți”⁶¹. Românii încarcerați la Seghedin și Vatz erau vizitați de numeroși conaționali ai lor din Regat. Astfel, la 12/24 octombrie 1894, Șt.

⁵⁸ *Liberalul*, III, nr. 18, 24 mai 1894.

⁵⁹ I. P. P (app), editor, *op. cit.*, vol. II, p. 325; Lucian Petraș, *Mihai Veliciu (1846 - 1921). Studii și documente*, Arad, 2011, pp. 29 - 97, doc. 61.

⁶⁰ G. Cocora, *op. cit.*, p. 136.

⁶¹ *Dreptatea*, I, nr. 158, 22 iulie/3 august 1894; Lucian Petraș (editor), *op. cit.*, p. 100, doc. 8.

Periețeanu - Buzău a mers în vizită la închisoarea din Vatz pentru a-i încuraja pe frații săi întemnițați aici⁶². După aproape o lună, mai precis pe 11 noiembrie, același Șt. Periețeanu - Buzău însoțit de Ioan Lupulescu s-a deplasat la închisoarea din Seghedin⁶³.

Casierul Ligii Culturale a expediat în data de 17/29 octombrie 1894 o scrisoare Emiliei Rațiu, soția președintelui P.N.R., în care preciza: „Am mers la Vatz unde am găsit toată lumea noastră românească de la mic până la mare foarte bine”. Autorul mesajului afirma că a purtat discuții fructuoase cu cei închiși. I. Rațiu a stăruit să i se trimită revista *Viața*, care apărea la București, iar fiicei sale, Felicia, două volume de poezii. De asemenea, domnișoarei Oniția, „O colecție de muzică”. Semnatarul scrisorii îi atrăgea atenția Emiliei Rațiu că soțul ei „să fie cu băgare de seamă la toți cei care vin să-l viziteze, ca să nu-i răpească declarații care pot fi vătămătoare, sie și cauzei”⁶⁴.

De amintit ni se pare și faptul că familiile aparținând luptătorilor memorandiști I. Rațiu și V. Lucaciu - soțiile și câte două fiice - s-au stabilit temporar la Seghedin pentru a fi mai aproape de cei dragi din temniță. De aici, fiicele părintelui V. Lucaciu, Veturia și Tertulia, au fost aduse la București; cea dintâi a fost înscrisă la Școala Centrală, iar a doua, la Azilul „Elena Doamna”. Familiile lui D. Comșa (patru copii), N. Cristea, Aurel Suciu, Gherasim Domide, D. P. Barcianu s-au mutat provizoriu la Vatz. Fiica lui D. P. Barcianu, precum și fiul lui Gherasim Domide au ajuns la București⁶⁵.

Liga Culturală a acordat din donații, colecte, liste de subscripții etc. ajutoare financiare fruntașilor memorandiști încarcerați, dar și familiilor acestora. La 12/24 noiembrie 1894, Șt. Periețeanu - Buzău a trimis încă o scrisoare Emiliei Rațiu, rugând-o să confirme primirea sumelor de bani de către cei închiși, dacă acești bani le sunt suficienți „ca să se achite întreținerea tuturor, atât acolo (la Seghedin n.n.), cât și la Vatz”; sau dacă „trebuie să trimitem alți bani”. Autorul mesajului sublinia, în final, că a fost informat de George Moroianu că Iuliu Coroianu „a refuzat de a primi orice sumă de bani, ca să nu se zică că a fost întreținut de cineva în temniță”⁶⁶.

Șt. Periețeanu - Buzău a participat la cel de-al II-lea Congres al Ligii Culturale, care și-a derulat lucrările în perioada 21 - 22 mai / 2 - 3 iunie 1895. Conform unui document diplomatic austriac, au fost prezenți 118 delegați din cei 181 anunțați inițial. Profesorul universitar Ștefan Sihleanu a prezentat la punctul trei al ordinii de zi situația bugetului Ligii în perioada 18 mai 1894 - 18

⁶² Nicolae Josan (editor), *Adeziunea populară la Mișcarea Memorandistă. Mărturii documentare*, București, 1996, p. 530, doc. 396.

⁶³ *Ibidem*, p. 526, doc. 395.

⁶⁴ Vezi Marcel D. Ciucă, Elena Teodora Ciucă (editori), *op. cit.*, vol. I, p. 265, doc. 255.

⁶⁵ Cf. C. Gh. Marinescu, *Epopeea Marii Uniri*, Galați, 1993, p. 146.

⁶⁶ Marcel D. Ciucă, Elena Teodora Ciucă (editori), *op. cit.*, vol. I, p. 270, doc. 260.

mai 1895. Veniturile s-au ridicat la 123.545 franci, în timp ce cheltuielile au ajuns la 104.000 franci, realizându-se astfel un excedent de 19.465 franci. Totuși, remarcă documentul austriac, cu toată dorința exprimată de către unii din cei prezenți, „utilizarea sumelor cheltuite nu s-a făcut publică și s-a permis doar cenzorilor și câtorva delegați examinarea actelor justificative”⁶⁷. În plenul Congresului, Șt. Periețeanu Buzău a comunicat asistenței că detalii asupra utilizării fondurilor financiare ale Ligii se puteau oferi în particular tuturor celor care doreau acest lucru, asigurându-se în felul acesta și confidențialitatea folosirii sumelor de bani, după care umblau să afle diplomații austrieci și oamenii lor⁶⁸.

Relevând acest lucru, Constantin T. Dumba, mai întâi secretar, iar apoi consilier al Legației Austro-Ungariei la București, afirma într-un raport înaintat Ministrului de Externe, Agenor Goluchovski, că respectivele cheltuieli ale Ligii Culturale pe an întreg se ridică la peste 100.000 de franci. Secretul folosirii acestor bani era păstrat cu mare grijă din motive stricte de securitate, motiv pentru care legația chesaro - crăiască din capitala României întâmpina serioase greutăți în obținerea informațiilor dorite⁶⁹. Regatul român aderase încă din 1883 la blocul Puterilor Centrale.

Congresul Ligii Culturale a reales în funcția de președinte pe profesorul V. A. Urechia, iar ca secretar și casier pe Ștefan Periețeanu - Buzău. Acesta din urmă a desfășurat în paralel o bogată activitate politică și parlamentară⁷⁰. În data de 6 ianuarie 1893 el a fost ales membru în noul comitet de conducere al organizației buzoiene a P.N.R. Președinte era Grigore C. Monteoru, vicepreședinți au fost aleși Ștefan Periețeanu - Buzău și Nicu I. Constantinescu. Peste mai bine de un an, la 19 aprilie 1894, în cadrul unei noi întruniri a P.N.L. a fost desemnat prin vot comitetul buzoian al liberalilor. Președinte a rămas pe mai departe Grigore C. Monteoru, Șt. Periețeanu - Buzău și C. Iarca au primit funcțiile de vicepreședinți. Cei prezenți au desemnat, totodată, un Comitet Permanent Executiv care era alcătuit din N. I. Constantinescu (președinte), C. D. Stănescu și C. Ianca (vicepreședinți)⁷¹. Ștefan Periețeanu - Buzău a candidat în alegerile parlamentare din noiembrie 1895 la Colegiul II Senat din Buzău, câștigând fotoliul parlamentar. Alături de el a obținut un mandat de senator

⁶⁷ Corneliu Mihai Lungu (coordonator), *Diplomația europeană și Mișcarea Memorandistă (1892 - 1896)*, București, 1995, p. 469, doc. 110.

⁶⁸ *Tribuna*, XI, nr. 119, 27 mai / 8 iunie 1895, pp. 475 - 476; Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978, pp. 65 - 66.

⁶⁹ Corneliu M. Lungu (coordonator), *op. cit.*, pp. 462 - 463, doc. 109.

⁷⁰ *Liberalul*, I, nr. 11, 11 ianuarie 1893.

⁷¹ *Ibidem*, IV, nr. 21, 5 iunie 1894; Valeriu Nicolescu, *Viața politică din județul Buzău. 1831 - 2012*, Buzău, 2012, p. 27.

locotenent - colonelul (în rezervă) N. Trestianu⁷².

După cum este cunoscut, în data de 15 septembrie 1895 condamnării în procesul Memorandumului, care nu-și terminaseră încă pedepsele, au beneficiat de un decret de grațiere emis de împăratul Austro - Ungariei, Franz Joseph, ca urmare a intervenției făcute de Regele Carol I al României. S-a realizat în felul acesta o modestă dar binevenită reparație morală. Totuși situația românilor din monarhia bicefală nu s-a ameliorat. La sfârșitul anului 1897, de pildă, ziarul buzoian *Ordinea* constată cu tristețe că procesul de maghiarizare forțată a fraților transilvăneni și bănățeni a continuat⁷³.

Buzoienii au susținut cu multă energie lupta pentru unitate națională, integrându-se armonios și organic în amplul și complexul proces existent pe plan național. Ei au organizat numeroase acțiuni de solidaritate cu frații de peste Carpați. Acestea au constat în mitinguri, întruniri, marșuri, au publicat și lansat apeluri, au trimis moțiuni, memorii, telegrame guvernanților de la București pentru a acționa în sprijinul conaționalilor din Transilvania, Banat și Bucovina. Totodată, locuitorii plaiurilor buzoiene au expediat documente similare Partidului Național Român, inclusiv președintelui acestei formațiuni politice, Ioan Rațiu. Ei au condamnat cu tărie procesul de deznaționalizare promovat cu asiduitate și consecvență de către guvernanții unguri. Concomitent, buzoienii au adunat însemnate sume de bani prin colecte, liste de subscripție, baluri, reprezentații teatrale și muzicale, pe care le-au trimis de îndată fraților de peste munți aflați în mare suferință. În centrul acestor nobile acțiuni patriotice s-a situat secția locală a Ligii Culturale, în fruntea căreia s-au aflat Vasile Bianu, Nicu I. Constantinescu, Constantin Iarca, Petre Inotescu, Grigore C. Monteoru, Ștefan Periețeanu - Buzău, Basil Iorgulescu și mulți alții. Buzoienii au înțeles momentele grele prin care trecea națiunea română, fiind pe deplin conștienți că numai printr-o întărire a solidarității între toți frații cauza națională poate izbândi. Până la înfăptuirea dezideratului României Mari vor trebui parcurse mai multe etape. Se realizase doar un început. Lupta trebuia însă continuată și amplificată.

⁷² *Liberalul*, V, nr. 94, 8 noiembrie 1895; Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866 - 1900)*, București, 1999, pp. 205; 210; 214; 222.

⁷³ *Din Transilvania*, în *Ordinea*, Buzău, III, nr. 104, 31 decembrie 1897; Alexandru Oproescu, *Presa buzoiană și râmniceană*, vol. III (O - Z), partea I (1839 - 1948), Buzău, 2009, p. 51.